

22

**Millî Mücadele
Döneminde
Ankara'da Basın Faaliyetleri
(1918-1923)**

**Press Activities
in Ankara during the
National Struggle Period
(1918-1923)**

Sinan Demirağ

Millî Mücadele Döneminde Ankara'da Basın Faaliyetleri (1918-1923)

*Sinan Demirağ**

Özet

Toplumların ve devletlerin etkileşim ve iletişime duyduğu ihtiyacın en önemli sonuçlarından olan basın-yayın organları, çağdaş yaşamın gelişimine doğrudan etki eden kitle iletişim araçları olarak tanımlanmaktadır. Bu iletişim mekanizması içerisinde gazeteler ve dergiler önemli yere sahiptirler. XIX. yüzyıl ile birlikte Osmanlı'da yaygınlaşmaya başlayan basın hareketi, XX. yüzyılın ilk yarısında ulusal ve yerel boyutta zirve noktasına ulaşmıştır. Türk siyasal tarihinin önemli kırılma noktalarından olan Millî Mücadele döneminde de basın, hayati bir görev üstlenmiştir. Savaş dönemlerinde en az silahlı mücadele kadar faydalı bir araç olabilen basın, Millî Mücadele hareketinin en etkin propaganda aracı olarak kullanılmıştır. Millî Mücadele döneminde Ankara'da Basın Faaliyetleri (1918-1923) isimli çalışmada, Ankara'da basın faaliyetlerinin nasıl kurgulandığı ve ne gibi hedefler doğrultusunda organize edildiği ortaya konulmuştur. Böylelikle basının yürütmüş olduğu faaliyetlerden, üstlenmiş olduğu rol tespit edilmeye çalışılmıştır. Millî Mücadele döneminde Ankara basın hayatına etki eden Hâkimiyet-i Milliye ve Anadolu Ajansı gibi kuruluşlar etrafında şekillenen bu faaliyetlerde otuzu aşkın gazete ve derginin yayınlandığı görülmüştür. Bunun sonucunda buradaki yayınların imtiyaz sahipleri, temel politikaları, yayınlanma aralıkları ve genel muhteviyatları tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışma ile Millî Mücadele döneminde Ankara'daki basın faaliyetleri tek bir çalışma başlığında bir araya getirilerek literatüre katkı sağlanması umulmaktadır. Çalışmamızda, Ankara'da ortaya çıkan basın-yayın kuruluşları ana kaynaklar ve araştırma eserleri etrafında incelenmiştir. Bunun için ise tarih biliminin yoğun olarak kullanmış olduğu doküman analizi tekniği kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Ankara, Millî Mücadele, Gazete, Dergi, Yayın

* Dr., demiragsinan[at]gmail.com, ORCID: 0000-0001-7837-9987

Press Activities in Ankara during the National Struggle Period (1918-1923)

Abstract

Press and media organs, which are one of the most important results of the need of societies and states for interaction and communication, are defined as mass media that directly affect the development of contemporary life. Newspapers and magazines have an important place in this communication mechanism. The press movement, which started to become widespread in the Ottoman Empire in the 19th century, reached its peak in the first half of the 20th century at national and local levels. One of the important turning points in Turkish political history, the press played a vital role during the period of struggle. The press, which can be as useful a tool as armed struggle in times of war, was used as the most effective propaganda tool of the National Struggle movement. This article reveals how press activities in Ankara were constructed and organized in line with what kind of objectives. In this way, the role of the press has been tried to be determined from the activities carried out by the press. More than thirty newspapers and magazines were published in these activities shaped around organizations such as Hâkimiyet-i Milliye and Anadolu Agency, which had an impact on Ankara's press life during the National Struggle. As a result of this publication's concessionaires, basic policies, publishing intervals, and general contents were tried to be determined. With this study, it is hoped to contribute to the literature by bringing together the press activities in Ankara during the National Struggle under a single title. This article contributes to the literature by bringing together the press activities in Ankara during the National Struggle under a one title. The press and media organizations that emerged in Ankara are examined through primary sources and research works. For this purpose, the document analysis technique, which has been used extensively in the science of history, has been used.

Keywords

Ankara, National Struggle, Newspaper, Magazine, Publication

1. Giriş

Millî Mücadele dönemi için silahlı mücadele kadar kıymetli olan psikolojik mücadelenin en temel vasıtalarından biri de basın-yayın faaliyetleriydi. Bu faaliyetlerin belirli bir program etrafında toplanması, lider kadronun elini kuvvetlendirmesi açısından son derece önemliydi. Bunun farkında olan Mustafa Kemal Paşa, Sivas'ta ve Ankara'da bu alandaki faaliyetleri üstlenerek, meseleye dair ilgiyi daima canlı tutmuş ve sahip olduğu misyonla Ankara'da Millî Mücadele basınının teşkilatlandırılmasına öncülük etmiştir. Bu sayede Millî Mücadele Hareketi'nin hem ulusal hem de dünya kamuoyuna duyurulması sürecinin doğru ve etkin şekilde yönlendirilmesi sağlanmıştır.

Çalışmamızda Millî Mücadele dönemi Ankara'da yerel olarak başlayan, gelişen ve ulusal boyutlara ulaşan basın-yayın faaliyetleri incelenerek buradaki gazete ve dergilerin genel muhteviyatları hakkında bilgiler verilmektedir. Böylelikle literatürde bu alandaki önemli bir eksikliğin giderilmesi amaçlanmaktadır.

2. Ankara'da Millî Mücadele Basınının Temelleri Atılıyor

Mustafa Kemal Paşa Millî Mücadele'nin yönetileceği Ankara'ya geldiği ilk günden itibaren propaganda faaliyetlerini burada da sürdürmeyi tasarlıyordu.¹ Bu doğrultuda Paşa, Sivas'tan Ankara'ya taşınamayan *İrade-i Milliye* gazetesinin yerine yeni bir gazetenin çıkarılmasını düşünse de Ankara'da teşkilatlı bir basın-yayın hayatından söz etmek son derece güçtü. Her vilayette olduğu gibi Ankara'da da yerel basının gelişim süreci vilayet matbaası etrafında şekillenmiştir. Uzun süreli bir yayın hayatı olan *Ankara Vilayet* gazetesinin ne zaman hangi aralıklarda çıktığı belli değildi. Bu sebeple Mustafa Kemal Paşa Ankara'da arkadaşlarına "Bir gazete çıkaracağız" derken bu alandaki eksikliği görerek düşüncelerini açığa vuruyordu. Paşa, gazetenin ismini ise Millî Mücadele ruhuna ve geleceğine uygun bir şekilde belirlemişti: *Hâkimiyet-i Milliye*.² Böylelikle Millî Mücadele basın hayatının çekirdeğini oluşturacak olan kurumsal yapının temeli için yeni bir adım atılmış oluyordu.

Gazetenin çıkartılması, imtiyaz hakkı ve müdürlük görevi Recep Zühtü'ye verilmiştir. Zühtü, valilikten gerekli izni aldıktan sonra ilk nüshayı 10 Ocak 1920 tarihinde yayınlamıştı. Gazetenin başlığı altında yer alan "Mesleği: Milletin iradesini hâkim kılmaktır." ifadesi, Millî Mücadele döneminin temel politikası, gazetenin ismi ve temel sloganı haline gelmiştir. Gazetenin adresi ise "Ankara Hâkimiyet-i Milliye" idi.³ Haftada iki defa neşredilecek olan gazetenin tanıtım yazısı Heyet-i Tahririye adıyla, Mustafa Kemal Paşa tarafından Hakkı Behiç'e not ettirilmiştir.⁴

¹ Gazi Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*, I, haz. İsmail Arar-Uluğ İğdemir-Sami N. Özdemir, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, (2019), s. 353.

² Ömer Sami Coşar, *Millî Mücadele Basını*, İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, (1964), s. 122-123.

³ Hâkimiyet-i Milliye, 10 Ocak 1920, No: 1.

⁴ Mehmet Önder, "Millî Mücadele'nin Gazetesi Hâkimiyet-i Milliye Nasıl Çıkarıldı", *ATAM Dergisi*, 7/20, (1991), s. 289-290.

Gazetede yayınlanan başyazıların çoğunun altına yıldız işareti konularak isimsiz şekilde çıkmış olduğu görülse de tek yıldızın Mustafa Kemal Paşa'ya ait olduğu düşünülmektedir.⁵ Aynı yılın Temmuz ayı ortalarında gazetenin haftada iki olan nüsha sayısı üçe çıkarılırken, gazetenin temel hedefi olan "gündelik yayınlanma" amacına daha da yaklaşmıştır. Bu sıralarda Ankara'da gelişen faaliyetler Millî Mücadele'de basın hayatına yeni bir yön verecek mahiyette idi. Yunus Nadi, *Yeni Gün*'ü Ankara'da çıkarmak için İstanbul'dan gizlice getirmiş olduğu matbaa araç gereçlerini, Karaoğlan Caddesi üzerindeki ahşap evin üst katına kurmuştur.⁶ Bu sayede Ankara'da ilk kez gündelik bir gazetenin neşrine başlanmıştır. Yeni Gün Matbaası'nın sadece bir gazetenin baskısı için önemli bir vasıta olmamakla birlikte birçok gazete ve mecmuanın da yayınlanmasına hizmet ettiği görülecektir.

Ankara'da zamanla sayısı artan matbaalara Afyon'dan İkaz Matbaası, Konya'dan Öğüt Matbaası, Eskişehir'den Yeni Dünya Matbaası ve Ali Şükrü Bey'e ait Tan Matbaası sürece dahil edilerek, basın-yayın faaliyetlerinin geliştirilmesine özen gösterilmiştir.⁷ Bu gayretlerin sonucunda Ankara'da çok sayıda mecmua ve gazetenin çıkartılarak, basın hayatının zenginleştiğini söylemek mümkündür. Esas itibarıyla Ankara'da basın hayatının gelişmesinde matbaa ve teknik malzemelerin haricinde nitelikli personelin de bulunması önemliydi. İstanbul'un işgal edilmesiyle Ankara'ya gelen birçok gazeteci ve teknik personel, basın hareketinin gelişmesine doğrudan etki etmiştir. Profesyonel gazeteciler kadar daha öncesinde dergi ve gazetelerde görev almış ve yazılar göndermiş olan mebuslarında sürece dahil olmaları hem basın faaliyetlerinin çeşitlenmesini hem de kalitenin yükselmesini sağlamıştır.

6 Şubat 1921 tarihinden itibaren günlük olarak çıkartılmaya başlanan *Hâkimiyet-i Milliye* bir yıl içerisinde profesyonel ekipman ve yönetici kadrosuna erişmiş, İstanbul'un köklü gazeteleriyle baş edecek bir seviyeye ulaşmıştır. Şapolyo'ya göre; İstanbul'dan gelerek *Hâkimiyet-i Milliye* yazı işleri müdürü olan Zeki Gevher Etili, gazeteyi yeni bir boyuta taşıyan kişi olmuştur.⁸

Basın faaliyetlerinin çeşitlenmesi ile haber alma konularında da birtakım atılımların yapıldığı görülmektedir. Osmanlı'da bulunan haber ajansları yerli olmadığı gibi yabancı ajanslar, İtilaf Devletleri için faaliyet göstermekteydiler. Bu sebeple doğru haber kaynaklarının geliştirilmesi propaganda için son derece önemliydi. İlk olarak güvenilir haber toplama faaliyetlerinin yürütülmesi ve Millî Mücadele'nin tüm dünyaya duyurulması amacıyla 6 Nisan 1920'de Anadolu Ajansı kurulmuştur.⁹ Anadolu

⁵ Yücel Özkaya, *Millî Mücadele Basını (1919-1921)*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, (1989), s. 63.

⁶ Coşar, *Millî Mücadele Basını*, s. 179-180.

⁷ Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Cumhuriyet Arşivi (BCA), Fon Kodu: 30.18.1.1., Yer Kodu: 1.19.15, Tarih: 17.11.1920.

⁸ Enver Behnan Şapolyo, *Türk Gazeteciliği Tarihi Her Yönüyle Basın*, Ankara: Güven Matbaası, (1971), s. 197.

⁹ Hilmi Bengi, "Tarihsel Süreç İçinde Anadolu Ajansı'nın Özgün Kurumsal Yapısı (1920-2011)", *Atatürk Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü (TİTE) Atatürk Yolu Dergisi*, 50, (2012), s. 302-303; Yücel

Ajansı'ndan başka daha teşkilatlı bir halde iç ve dış kamuoyunu aydınlatmak amacıyla Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi teşkil edilmiştir. Başlangıçta Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne bağlı olarak kurulan bu kurum, 25 Kanunuevvel 1336 (Aralık 1921)'de çıkarılan 79 sayılı kanunla Hariciye Vekâleti'ne bağlanmış, "istihbarat" sözcüğü kaldırılarak adı Matbuat Müdüriyeti Umumiyesi şeklinde değiştirilmiştir.¹⁰

Böylece bir yıllık süreçte iki büyük gazete ve iki uluslararası kurumunun teşkilatlandırılmasıyla propagandanın en önemli araçlarından birisi olan basın alanındaki kurumsallaşma sağlam temeller üzerine inşa edilmiştir. Millî Mücadele basın hayatının çekirdeğini oluşturan bu kurumlar, Türkiye Cumhuriyeti'nin temel basın-yayın kurumları haline gelerek kalıcı bir halde hizmetlerine sonraki yıllarda da devam edeceklerdir.¹¹

3. Millî Mücadele Döneminde Ankara'da Yayınlanan Gazeteler

3.1. Anadolu'da Kalem Gazetesi

Mesul müdür Kemal Salih (Sel) ve imtiyaz sahibi Hüseyin Suat beyler tarafından haftalık olarak çıkartılan edebi ve mizahi gazetedir. Gazetenin musavveri Ressam Vahdettin'dir. İdare merkezi Ankara Hükümet Caddesi Yeni Gün Matbaası'nda daire-i mahsusa olarak belirtilmiştir. Yazılar iki sütun halinde neşredilen gazetenin sayılarında yoğun şekilde karikatür kullanmıştır. İlk sayısında Mustafa Kemal Paşa'nın da fotoğrafı karikatürize edilerek yayınlanmıştır. Derginin son sayfasında ilan kısmı mevcuttur.¹²

3.2. Anadolu'da Peyam-ı Sabah Gazetesi

Ankara'da, Peyam-ı Sabah'a ve onun yazarı Ali Kemal'e karşı mücadele için haftada bir çıkartılan mizahi gazetedir.¹³ Başlığının altında "İstanbul'daki Peyam-ı Sabah sahtedir" ifadesi ile gazete başlığı ters basılmaktaydı.¹⁴ İstanbul'da yayınlanan *Alay*'ın devamı olarak çıkartılan gazetenin imtiyaz sahibi ve mesul müdürü Aka Gündüz (Enis Avni), yazar heyeti başkanı Dr. Abidin Bey, başmuharriri ise Paşa Kazım Bey'dir. İlk sayıda gazetenin dağıtım ve yönetim yeri, "Ankara'da Karaoğlan Çarşısı'nda İstanbul Pazarı: Aydınöğlü Fahri" şeklinde belirtilirken, daha sonrasında adres "Ankara'da Karaoğlan civarı Öğüt Matbaası" olarak değiştirilmiştir.¹⁵ Anadolu'da yayınlanan gazeteler içerisinde yüksek tirajlara ulaşması, vatandaşların bu gazeteye olan ilgisini ortaya koymaktadır.

Özkaya, "Millî Mücadele'de Anadolu Ajansı'nın Kuruluşu ve Faaliyetine Ait Bazı Belgeler", *ATAM Dergisi*, 1/2, (1985), s. 594.

¹⁰ Bengi, "Anadolu Ajansı'nın Kurumsal Yapısı", s. 304-306.

¹¹ Hakimiyet-i Milliye ve Yeni Gün gazetelerinin daha sonra isimleri değiştirilmiş olsa da mahiyetleri daima aynı kalmıştır.

¹² Anadolu'da Kalem, 21 Mayıs 1337/1921, No: 1.

¹³ Anaolu'da Peyam-ı Sabah, 5 Mayıs 1338/1922, No: 15.

¹⁴ Şapolyo, *Türk Gazeteciliği Tarihi*, s. 201.

¹⁵ Hakan Aydın, "Millî Mücadele'de Kemalist Anadolu'nun Mizah Organı: Anadolu'da Peyam-ı Sabah (1921-1922)", *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 22, (2009), s. 104-107.

3.3. Anadolu'da Yeni Gün Gazetesi

İstanbul'da Yunus Nadi tarafından çıkartılan gazete Millî Mücadele döneminde Ankara'ya taşınmış ve cumartesi hariç her gün neşredilmiştir. Mesul müdürlüğünü Osmanzade Hamdi ve Kemal Salih beyler yapmışlardır. Yayın hayatına, Millî Mücadele'nin zorlu koşullarında İstanbul'dan getirilen Yeni Gün Matbaası'nda 9 Ağustos 1920'de başlamıştır.¹⁶ İdare merkezi Hükümet Caddesi'nde bulunan gazete, Hâkimiyet-i Milliye ile birlikte Millî Mücadele'nin en önemli savunucusu ve sesi olmuştur.

3.4. Ankara Gazetesi

1872 tarihinden itibaren vilayetin resmi gazetesi olarak Vilayet Matbaası'nda çıkartılmaya başlandı. Her çeşit havadisten kamuoyunu bilgilendirme amacı çerçevesinde yayınlanan gazete, tarihsel süreçte resmi bir yayın organı olarak çıkartılmış, daha sonra ise yarı resmi bir surette ve ilanlar kısmının eklendiği görülmektedir. Son dönemlere doğru nicelik ve nitelik bakımından zenginleşen gazetenin sürekli bir gelişim içerisinde olduğu görülmektedir. Mütareke dönemine kadar varlığını sürdüren gazetenin, Millî Mücadele döneminde ne vaziyette olduğu bilinmemektedir.¹⁷ Ankara'nın sosyal, kültürel ve ekonomik durumuna dair son derece zengin bilgilerin yer aldığı gazetenin nüshaları büyük oranda eksiktir.

3.5. Ceride-i Resmîye/Resmî Ceride

Büyük Millet Meclisi'nin Ankara'da faaliyete geçmesi üzerine resmi karar, ilan ve yasaları kamuoyuna duyurmak adına Ankara Hükümeti tarafından 7 Ekim 1920 tarihinde kurularak ilk sayısı 7 Şubat 1921'de çıkartılmıştır. İlk dönemlerinde Ankara'daki diğer yayın organlarında olduğu gibi baskı ve düzenli yayınlanma sorunları olmuştur. Matbuat ve İstihbarat Matbaası'nda basılmıştır.¹⁸ İlk olarak haftalık çıkartılan *Resmî Ceride* bir süre sonra gündelik hale gelmiştir.

3.6. Emek Gazetesi

Afyon eski milletvekillerinden Şükrü Bey tarafından çıkartılmıştır¹⁹. Bu gazete Bolşeviklere ait bir yayın organı olmakla birlikte Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası'nın yayın organıdır.²⁰

3.7. Öğüt Gazetesi

2 Ocak 1918 tarihinde Abdülgani Ahmet Bey tarafından önce Afyon sonrasında Konya'da çıkartılmıştır.²¹ Afyon'a doğru yayılan Yunan işgalinden uzaklaştırılmaya çaba gösterilen Öğüt Matbaası bir süre Konya'da faaliyet gösterdiyse de burada İtalyanların ve yerli

¹⁶ Yeni Gün Gazetesi, 10 Ağustos 1336/1920, No: 382-2; Detaylı bilgi için bkz. Uygur Kocabaşoğlu, "Millî Mücadele'nin Sözcülerinden: Anadolu'da Yenigün", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 36/1, (1981).

¹⁷ Murat Tuğluca, "Ankara: Vilayetin Resmi Gazetesi", Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, (2003), s. 7-12.

¹⁸ Ceride-i Resmîye, 7 Şubat 1337/1922, No: 1.

¹⁹ Şapolyo, *Türk Gazeteciliği Tarihi*, s. 201.

²⁰ M. Bülent Varlık, "Ankara Basın Tarihi Üzerine Bibliyografik Notlar (1871-1928)", *Kebikeç Dergisi*, 2, (2000), s. 153.

²¹ Hülya Baykal, *Türk Basın Tarihi 1831-1923*, İstanbul: Afa Matbaacılık, (1990), s. 258.

isyancıların baskı ve saldırılarına maruz kalmıştır. *Öğüt* gazetesi ortalığın sakinleşmesi ile matbaa hususunda olan ihtiyaca binaen Ankara'ya taşınmıştır.²² 699. sayısından itibaren Ankara'da çıkmaya başlayan *Öğüt* gazetesi, aynı zamanda Konya'da da neşredilmeye devam edilmiştir.²³ Ankara nüshasının yazı işlerini Sadri Ethem Bey, sorumlu müdürlüğünü Ahmet Tefvik Bey üstlenmiştir. Yazarları arasında Münir Müeyyet Bekman, Lütfi Arif, Kerameddin, Raif Nezihi, Celal Davut ve Enver Behnan Şapolyo beyler yer almaktadır.²⁴ *Öğüt*'ün Ankara'da çıkan sayısında amacı; "...Büyük Millet Meclisi'nin mücadele safhasını daha yakından takip edip daha hâkim bir dille neşr ve müdafaa etmek ve şanlı ordularımızın süngüleriyle kazandıkları ve kazanacakları zaferleri kalemlerle takip eylemek..." şeklinde ifade edilmiştir.²⁵ Millî Mücadele'nin sonuna kadar bu gaye ile neşredilen ve Ankara Hükümeti'ni destekleyen *Öğüt* gazetesi, 9 Mayıs 1923 tarihinde 1146. sayısını çıkararak yayın hayatına veda etmiştir.²⁶

3.8. Selamet Gazetesi

Ankara Vilayet Matbaası'nda basılan *Selamet* gazetesinin idarehanesi, Hükümet Caddesi'nde Avukat Mustafa Kemal'in yazıhanesiydi. Aynı zamanda gazetenin mesul müdürü Av. Mustafa Kemal, imtiyaz sahibi ise Yozgatlı Ali Nihat'tır. Gazete haftada bir defa siyasi, ilmi ve edebi konular çerçevesinde okuyucularla buluşmuştur.²⁷

3.9. Seyyare-i Yeni Dünya Gazetesi

Millî Mücadele başlarında Eskişehir'de Çerkez Ethem'in himayesinde, Arif Oruç'un kontrolünde yayınlanan *Yeni Dünya* gazetesi "Yuhannes Berg" markalı matbaa makinesinde baskısı yapılmaktaydı. Bu gazete kapatılarak matbaa makinesi *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesine taşınmıştır.²⁸ Bir süre sonra *Yeni Dünya* Ankara'da *Seyyare-i Yeni Dünya* adında cumartesi hariç her gün "*Türkiye Komünist Gazetesi*" olarak çıkartılmıştır. İmtiyaz sahibi Arif Oruç, müdürü ve başmuharriri Hakkı Behiç olan gazete, "dünyanın emekçileri birleşiniz!" sloganıyla çıkmaktaydı.²⁹ Ankara'da Yeni Dünya matbaasında çıkartılan gazete iki sayfa olarak çıkartılmıştır. Genel konular haricinde Bolşevik görüşleri etrafında yazılar kaleme alınan gazetede resmi ve gayr-ı resmi ilanlar kısmı bulunmaktaydı.³⁰

²² Coşar, *Millî Mücadele Basını*, s. 162-163.

²³ *Öğüt* Gazetesi, 7 Temmuz 1338/1922, No: 699.

²⁴ Şapolyo, *Türk Gazeteciliği Tarihi*, s. 200-201.

²⁵ İsimli Başmakale, "Meslek ve Gaye", *Öğüt* Gazetesi, 7 Temmuz 1338/1922, No: 699.

²⁶ Ömer Demir, "Öğüt", Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, (2007), s. 72-74.

²⁷ *Selamet* Gazetesi, 16 Temmuz 1335/1919, No: 5.

²⁸ Baykal, *Türk Basın Tarihi*, s. 283-284.

²⁹ *Seyyare-i Yeni Dünya*, 16 Kanunuevvel 1336/1920, No: 77.

³⁰ *Seyyare-i Yeni Dünya*'nın koleksiyonlarda olan kısmından daha fazlası için bkz. Ali Ergün Güran, der., *Kuvvay-i Seyyare'den Kuvvay-i Milliye'ye Yeni Dünya (Seçmeler)*, İstanbul: Katkı Yayınları, 1976.

3.10. Şarkın Sesi Gazetesi

İmtiyaz sahibi olan Erzurum Mebusu Salih Hoca tarafından günlük olarak çıkartılmıştır.³¹ Günlük siyasi, iktisadi, edebi ve ilmi mahiyete sahiptir. Bu gazetenin baş muharriri Nizamettin Nazif Bey idi. İdarehanesi Karaoğlan çarşısı civarında hususi daire olarak gösterilmiştir. Abonelik şartları yurtiçi ve yurt dışı olarak ikiye ayrılmaktaydı.³²

3.11. Tan Gazetesi

İlk baskısı, Büyük Millet Meclisi içerisindeki ikinci grupta yer alan muhalif Ali Şükrü Bey tarafından 19 Ocak 1923 tarihinde Tan Matbaası'nda yapılmıştır. Lozan görüşmelerinde hükümetin icraatlarının eleştirildiği *Tan* gazetesi, Ali Şükrü Bey'in ölümü ile kapanmıştır.³³

3.12. Ticaret Gazetesi

Sahib-i müdürü Refik Rasim'dir. Her pazar çıkar; ticari, zirai, iktisadi ve mali bir gazetedir. İdarehanesi Ankara'da İstanbul Caddesi'nde olan gazete İkaz Matbaası'nda baskısı yapılmıştır. Genel ve özel anlamda ekonomiye dair yazı ve haberlerin yayımlandığı gazete, ticari hayata katkıda bulunmak amacıyla çıkartılmıştır.³⁴

4. Millî Mücadele döneminde Ankara'da Yayınlanan Dergiler

4.1. Anadolu Terbiye Mecmuası

İlk sayısı 1922 yılı Ocak ayında çıkan dergi aylık ilmi ve edebi bir mahiyete sahiptir. İlk sayıda Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın Maarif Kongresi'ndeki konuşmasının bir özeti verilerek, derginin temel politikası bu çerçevede etrafında izah edilmeye çalışılmıştır. Tahrir heyeti imzasıyla yayınlanan makalede derginin amacı şu ifadelerle özetlenmekteydi; "Maksadımız, hareketimizi bu düstura uydurabilmek için bize lazım olan malumatı edinmek, kurulacak bu terbiye binasına, "karınca kararınca" az çok faydeli kereste hazırlamaktır. Mecmuamız, bu vazifesini yapmağa ne kadar az muvaffak olursa olsun vatanına hizmet etmiş olduğuna inanacaktır".³⁵

İlk yayını Yeni Gün Matbaası'nda yapan dergi daha sonra uzun süre Matbuat ve İstihbarat Matbaası'nda ve muhtelif tarihlerde de Garp Cephesi Matbaası'nda, İstanbul'da Tanin ve Balıkesir'de Karesi matbaalarında neşredildiği görülmektedir. İmtiyaz sahibinin belirtilmediği *Anadolu Terbiye Mecmuası*, son derece zengin yazar kadrosuna sahip olmakla birlikte genelde Kazım Nami, Ahmet Edip, Kemalettin Kamu gibi yazarlar, vatandaşın bilgilendirilmesi için makaleler yazmaktaydılar. Dergi ayrıca sayılarında sekiz sayfalık ilave ders kısmını da okuyucularına dağıtmaktaydı. Dergi de ücret yazmadığı gibi ilan kısmı da yer almamaktaydı.

³¹ Şapolyo, *Türk Gazeteciliği Tarihi*, s. 199-200.

³² Şarkın Sesi, 21 Temmuz 1338/1922, No: 26.

³³ Şapolyo, *Türk Gazeteciliği Tarihi*, s. 203-204.

³⁴ Ticaret Gazetesi, 6 Şubat 1337/1921, No: 6.

³⁵ Tahrir Heyeti, "Başlarken", *Anadolu Terbiye Mecmuası*, Kanunusani 1338/Ocak 1922, No: 1.

4.2. Anadolu Duygusu

İmtiyaz sahibi ve müdürü olan İbrahim Turgut tarafından çıkartılan dergi, Ankara Vilayet Matbaası'nda neşredilmiştir. Edebi müdürü Osman Cevdet olan mecmuada on beş günde bir edebi, içtimai, fenni ve ilmi yazılar yayınlanmıştır. Derginin ilk sayısında kapak resminde "Azimkar Milletın Muhterem Reisi" ifadesiyle Mustafa Kemal Paşa'nın fotoğrafı yer almaktadır. İlk sayıda mukaddimede yer alan ifadeye göre; "...Anadolu'nun bugün içerisinde bulunan ahvalini ve fedakarlıklarını en samimi şekliyle ifade ederek, gelecek nesillere aktarılmasına hizmet etmek, Türk birlikteliğinin yükselmesi, mesleğinin bu gayeye vasılı için en iyi yollardan gitmek olduğunu, bütün faydalı yeniliği, şuurlu gayeyi kendisine hedef edinmiştir..." şeklinde derginin temel politikası belirtilmiştir. Derginin ilk sayısında yer alan bir notta ise Hamdullah Suphi, Mahmud Esat, Yunus Nadi, Mazhar Müfit, Muhittin Celal efendiler dergiye yazılarıyla destek vereceklerini söz vermişlerdir.³⁶ Ancak derginin kısa süreli hayatında ve incelenen sayılarda adı geçen kişilerin yazılarına rastlanılmamıştır. Derginin 5. sayısının son sayfasında ilan ve bulmaca kısmı yer almaktadır.³⁷

4.3. Anavatan Mecmuası

On beş günde bir ilim ve sanat alanında yayın yapan derginin imtiyaz sahibi ve müdürü sayılarda belirtilmemiştir. Yenigün Matbaası'nda neşredilen derginin bilinen ilk sayısı bir aydan fazla arayla 1922 Temmuz ve Ağustos aylarında çıkmıştır. "Bizden evvelkiler" başlıklı sunuş kısmında Kâzım Nâmi, daha önce çıkan dergiler üzerinde durarak yazının son kısmında "...İşte Anavatan, millî varlığı, millî istiklâli için çarpışan, ölen, öldürülen, duyan, yaşayan Anadolu'nun ilme, hassaten sanata ait bilgilerine, duygularına tercüman olmak için çıkıyor. (Anavatan) tereddüt, kayıtsızlık bilmek istemiyor, yaşamak, canlılığını dosta da düşmana da duyurmayı diliyor, okuyucunun uygun göreceğine inanıyor..." şeklindeki ifade ile derginin temel bakış açısını ortaya koymuştur.³⁸ Dergiye Kemalettin Kamu, Kazım Nami, Aka Gündüz, Osman Cevat gibi dönemin önemli simaları yazılar göndermişlerdir. Dergi üç sütun üzere ve sayfalar önceki sayının devamı olarak çıkmıştır.³⁹

4.4. Anadolu Tıp Mecmuası

Dergi ilk sayılarında her ay başında, daha sonraları ise her ayın 15'inde çıkartılmıştır. İmtiyaz sahibi ve mesul müdürü dönemin Sıhhiye Vekâleti Hıfzıssıhha-i Umumi Şubesi Müdürü Muallim Doktor Ekrem Hayri (Üstündağ) Bey'dir.⁴⁰ Ankara'da Yenigün ve Yeni Ay matbaalarında bastırılan dergi tıp, sıhhiye ve içtimai mecmua şeklinde çıkartılmıştır. Dergi resim içermemekle birlikte bir sayfada tek sütun olacak şekilde her nüshası 32 sayfadan oluşmaktadır.⁴¹

³⁶ Anadolu Duygusu, 3 Şubat 1337/1921, No: 1.

³⁷ Anadolu Duygusu, 28 Nisan 1337/1921, No: 5.

³⁸ Kazım Nami, "Bizden Evvelkiler", Anavatan Mecmuası, 2 Temmuz 1338/1922, No: 1.

³⁹ Anavatan Mecmuası, 2 Temmuz 1338/1922, No: 1; Anavatan Mecmuası, 15 Ağustos 1338/1922, No: 2.

⁴⁰ Anadolu Tıp Mecmuası, 15 Kanunuevvel 1337/15 Aralık 1921, No: 1.

⁴¹ Cem Hakan Başaran, "Anadolu Tıp Mecmuası", *Journal of Turkish Studies*, 55, (2021), s. 94.

4.5. Askeri Tıp Mecmuası

İlk sayısı 17 Ekim 1921'de yayınlanan mecmuanın temel amacı ilk sayısında şu şekilde ifade edilmiştir; "Ankara Hastahaneleri Müsamere-i Tıbbiyesi"nin kıymetli zabıtlarını ve Harb faaliyetleri arasında cephe ve geri hidemat-ı sihhiyesini tanzim ve tedvire memur olan etibbanın mesai ve tecrübelerin kayda geçirmek maksadıyla Müdafaa-i Milliye Vekili Refet [Bele] Bey'in desteğiyle yayın hayatına başlamıştır".⁴² Askeri Tıp Mecmuası Kasım-Aralık 1922 sayısı itibariyle Ceride-i Tıbbiye-i Askeriye Mecmuası'yla birleşmiştir.⁴³

4.6. Ayın Tarihi Mecmuası

Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi tarafından Eylül 1923 tarihinden itibaren yayınlanmaya başlamıştır.⁴⁴ Mecmua içeriğinde genel olarak dahilde ve hariçte meydana gelen önemli olaylar hakkında önem derecelerine göre aynen ya da makale ve özet şeklinde verilmiştir. Mecmuada olaylar kronolojik açıdan sıralanmıştır.⁴⁵

4.7. Bozkurt

Edebi, içtimai haftalık millî mecmuadır. İlk sayısı 8 Temmuz 1921 tarihinde yayınlanmıştır. İmtiyaz sahibi Suat Salih, mesul müdürü Emin Necmettin'dir. İdaresi Ankara İkaz Matbaası'dır.⁴⁶

4.8. Ceride-i Adliye

1919 yılına kadar İstanbul'da yayınlanan dergi, Ankara'da Adliye Vekâleti tarafından Aralık 1922'de 48 sayfa ve aylık olarak tekrar neşredilmeye başlanmıştır. Üzerindeki "sayı: 1, sekizinci sene" ifadesinden önceki derginin devamı olarak kabul edildiği anlaşılmaktadır. Ancak bir sonraki sayıdan itibaren "sekizinci sene" ifadesi terkedilerek "birinci sene" ibaresi getirilmiştir. Bu seride sayfalar birden başlayarak devam etmiştir.⁴⁷

4.9. Ev Hocası

İmtiyaz sahibi ve müdürü Ahmet Edip tarafından çıkartılan mecmua; "ev hanımlarına ve aile hayatına mahsus" ifadesiyle aile hayatına ve kadınlara yönelik neşredilmiştir.⁴⁸ Ahmet Edip, Tedrisat-ı İbtidaiye ve İnas İdadisi Müdürlüğü'nde bulunmuş ve Anadolu Maârif Kitabhânesi'nin de kuruculuğu yapmıştır.⁴⁹ Önemli bir tecrübenin ürünü olan bu mecmuanın idârehânesi olarak Ankara'da Maârif Kitabhânesi adres gösterilmiş ise de derginin ilk ve tek sayısı İstanbul'da İkdâm Matbaası'nda basılmıştır. Derginin ilk

⁴² Askeri Tıp Mecmuası, 1 Kanunuevvel 1337/1 Aralık 1921, No: 1; Cem Hakan Başaran, "Bir Bibliyografyanın Hatalar Dizini yahut Helâk Edilen Ceride-i Tıbbiye-i Askeriye", *Müteferrika*, 2/56, (2019), s. 228.

⁴³ Başaran, "Anadolu Tıp Mecmuası", s. 93.

⁴⁴ Ayın Tarihi Mecmuası, Eylül 1339/1923, No: 1.

⁴⁵ Bünyamin Kocaoğlu, "Ayın Tarihi Mecmuası İndeksi", *ATAM Dergisi*, 18, (2002), s. 635-636.

⁴⁶ Bozkurt, 8 Temmuz 1337/1921, No: 1.

⁴⁷ Varlık, "Ankara Basın Tarihi", s. 153.

⁴⁸ "Meslek ve Maksat", Ev Hocası, 1 Temmuz 1339/1921, No: 1.

⁴⁹ Duygu Oylubaş Kaftar, "Kadın Dergilerinde Öncü Bir Erkek Ahmet Edip ve Ev Hocası Dergisi", *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 6/4, (2017), s. 2439.

sayfasında Ev Hocası'nın temel yayın politikası; "...az çok tahsil görmüş ailelerle henüz mektepte tahsilde bulunan gençlere, muhtaç oldukları birçok bilgiyi sade ve anlaşılır bir dil ile iletilmesi..." şeklinde belirtilmiştir. Ayrıca dergide, muğlak konularda belirsizliklerin giderilmeye çalışılacağı gibi okurlardan gelen soruların dergi yayınında ya da hususi yollarla cevaplandırılabilmesi belirtilmekteydi. Derginin ilk sayısında Faruk Nafiz tarafından Mustafa Kemal Paşa için yazılmış şiir ve Ziya Gökalp'e ait bir manzum yer alırken, son sayfada ilan kısmı mevcuttur.⁵⁰

4.10. İktisat Vekaleti Mecmuası

1923'ün Mart ayında İktisat Vekaleti Neşriyat Müdüriyeti tarafından Öğüt Matbaası'nda çıkartılmıştır. Yayınlanma tarih aralığı belli olmayan mecmua ticaret, orman, baytarlık, maden, ziraat ve sanayii konularında okuyucuları bilgilendirmiştir. Zengin içeriğe sahip olan dergi nüshalarında detaylı grafiklere yer verilmiştir.⁵¹

4.11. İlim-Fen-Felsefe Tettebbuatı Mecmuası

Hakkı Baha ve Ahmet Edip beyler tarafından yayınlanan derginin yayınlanma aralığı belli olmamakla birlikte 1922 yılında yayınlanmıştır. Ziya Gökalp, Yusuf Akçura, İzzet Ulvi beylerde bu mecmuaya yazılar göndermişlerdir.⁵²

4.12. Kavanin Mecmuası

Büyük Millet Meclisi tarafından kendi üyeleri için hazırlanan bu derginin basımına "Kavanin Mecmuası" adı altında 1923 yılında başlanmış, 28-35. ciltler *Kanunlar Dergisi*, 36-41. cilt ise *Kavanin Mecmuası* adı altında yayımlanmıştır. 42. ciltten itibaren yine *Kanunlar Dergisi* adı ile yayınlanmıştır. Ankara'da Büyük Millet Meclisi Matbaası'nda baskısı yapılmıştır. Her cilt, bir meclis yılı içinde çıkarılan kanunlarla, o dönemde kabul edilen meclis kararlarının resmi metinlerini içermektedir.⁵³

4.13. Köy Hocası

Muhtelif zamanlarda haftada, on günde ya da on beş günde bir sadece din ve ahlaktan bahsetmek üzere İmtiyaz sahibi Uryanizade Ali Vahit tarafından neşredilmiştir. Tanıtım yazısında "Bizi sahici Müslümanlık kurtarır" ibaresi yer almaktadır. Amacı "Köylüye dinini, dünyasını bildirerek çalışıp çabalamanın yolunu göstermektir" şeklinde ifade edilmiştir.⁵⁴ İstanbul Evkaf Matbaası'nda yayına başlayan mecmua, Millî Mücadele döneminde 30 Mart 1920 tarihinde 31. sayı itibarıyla Ankara'da yayınlanmaya başlamıştır.⁵⁵ Ankara'da Matbuat ve İstihbarat Matbaası'nda yayın hayatını sürdüren derginin belirli bir yazar kadrosu olmamakla birlikte *Mefkure*'nin imtiyaz sahibi Doktor Muhittin Celal Bey yoğun olarak yazılar göndermiştir.

⁵⁰ "Meslek ve Maksat", Ev Hocası, 1 Temmuz 1339/1921, No:1.

⁵¹ İktisat Vekaleti Mecmuası, Mart 1339/1923, No: 1.

⁵² Baykal, *Türk Basın Tarihi*, s. 281.

⁵³ Kavanin Mecmuası, 1/2, Ankara, 1336/1920.

⁵⁴ Köy Hocası, 30 Mart 1337/1921, No: 31.

⁵⁵ Ahmet Uyaniker, "1921 Tarihli Köy Hocası Mecmuasının Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi", Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, (2010), s. 26.

4.14. Matbuat-ı Ecnebiye Hülasaları

Ankara'da Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi tarafından neşredilmiştir. Bu derginin amacı; yabancı basındaki haberlerin ve makalelerin takiplerini yaparak, tercüme vasıtasıyla iç kamuoyunu bilgilendirmektir.⁵⁶

4.15. Mefkûre

Ankara Vilayet Matbaası'nda fenni, ilmi ve edebi haftalık risale olarak, imtiyaz sahibi Muhittin Celal (Duru) Bey tarafından neşredilmiştir. İlk sayısı 30 Mart 1919 tarihinde çıkartılan *Mefkûre*, literatürde gazete olarak bilinse de tanıtım kısmındaki "risale" ibaresi ve muhteviyatı bakımından bu yayının dergi kategorisinde değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Dergi kapağı üzerinde içindekiler kısmı ve makale isimleri yer alırken, ana sayfadan sonra gelen kısımlar 2 sütun 8 sayfa şeklinde neşredilmiştir. Derginin son sayfası ise genelde doktorlar tarafından verilen ilanlar kısmı bulunmaktadır. *Mefkûre*, ilk sayısı pazar günü olmak üzere her hafta pazartesi günleri çıkartılmıştır. Derginin temel bir yayın politikası olamamakla birlikte tanıtım yazısında; "...Anadolu'nun göbeğinde neşriyata teşebbüs ettiğimiz Mefkûre'nin mahiyeti ve hedefi zaman içerisinde ortaya çıkacaktır..." ifadesi yer almaktadır.⁵⁷ Belirli bir yazar kadrosu olmayan dergi, 12 sayı yayınlanmıştır. 12. sayıda derginin basımına son verildiği kamuoyuna duyurulmuştur.⁵⁸

4.16. Millî Ordu

Mülazım-ı evvel Nuri Bey (Halil Nuri Yurdakul) tarafından aylık olarak yayınlanmıştır. Dergide orduyla ilgili askeri anlamda yazılar kaleme alınmıştır. İdarehanesi Mekteb-i Harbiye'de dördüncü bölüktür.⁵⁹

4.17. Türk Hekimi Dergisi

Dr. Ömer Vasfi Aybar tarafından 1920'de Vilayet Matbaası'nda baskısı yapılan dergi bilindiği kadarıyla iki sayı çıkmıştır. İlk sayısı 1 Mart 1920 tarihinde neşredilen *Türk Hekimi Dergisi*'nin temel mesaisi; "...Türk doktorunun ferdi meziyetlerini vatanına ve harice tanıtmağa, bu amacıyla millî varlığımıza hizmete çalışacağı gibi umur-ı sıhhiyemizi tarz-ı idaresindeki yolsuzlukları da kanaatince tenkid edecek ve bu bâbdaki münâkaşat-ı ciddiye sahifelerini açık bulunduracaktır..." şeklinde ifade edilmiştir. 15 günlük periyotlarla yayınlanması düşünülen derginin ikinci ve son sayısı 26 Nisan 1920'de yayınlanmıştır.⁶⁰

4.18. Sebîlürreşâd

İstanbul'da yayın hayatına başlayan mecmua, Osmanlı başkentin işgal edilmesiyle Ankara'da çıkarılmaya başlamıştır. İmtiyaz sahibi ve müdürü Eşref Edip başyazarı ise Mehmet Akif'tir. 467-527. sayılar (3 Şubat 1921 - 22 Nisan 1923) Ankara'da

⁵⁶ Matbuat-ı Ecnebiye Hülasaları, 19 Şubat 1338/1922, No: 1.

⁵⁷ Mefkure, "Başlamadan Evvel", Mefkure, 30 Mart 1335/1919, No: 1.

⁵⁸ Mefkure, "Mefkure", Mefkure, 21 Temmuz 1335/1919, No: 12.

⁵⁹ Milli Ordu, Mart 1339/1923, No: 1.

⁶⁰ Cem Hakan Başaran ve Nilüfer Poyraz Demirsoy, "Operatör Doktor Ömer Vasfi Aybar ve Ankara'da Yayımladığı Türk Hekimi Dergisi", *Osmanlı Bilim Araştırmaları Dergisi*, 21/1, (2020), s. 83-86.

yayımlanmıştır. Bunlardan sadece 490. sayı (24 Eylül 1921) Kayseri'de çıkmış ve bu sayının tamamı Trabzon mebusu Ali Şükrü Bey'in Kayseri Ulucami'nde yaptığı konuşmaya ayrılmıştır. Eşref Edip ve Mehmet Akif Anadolu'nun değişik şehirlerine giderek millî şuuru uyandırmak için vaazlar vermişlerdir.⁶¹

4.19. Yeni Hayat

18 Mart 1922 tarihinde haftada bir kez olmak üzere Nazım Bey tarafından çıkarılmıştır. İdarehane merkezi Ankara'da İmarat Mahallesi'nde özel daire olarak belirtilmiştir. İlmi, içtimai, iktisadi ve siyasi mecmuadır. İkaz Matbaası'nda basımı yapılan dergi Bolşeviklerin politikaları çerçevesinde yayınlar yapmaktaydı. Kısa süreli yayın hayatında Komünizm, Kapitalizm ve iktisat programları üzerine yazılar neşredilmiştir.⁶²

5. Sonuç

Basın-yayın hayatı *Vilayet* gazetesi ve valilikte bulunan Vilayet Matbaası ile başlayan Ankara'da muhtelif zamanlarda kısa ömürlü süreli yayınların neşredildiği görülmüştür. Buna rağmen teşkilatlı ve kapsamlı bir basın hayatından yoksun olan Ankara'daki matbuatın gelişmesi kentin Millî Mücadele'nin merkezi haline gelmesiyle olmuştur. Mustafa Kemal Paşa'nın öncülüğünde gelişen basın faaliyetleri kısa sürede uluslararası boyutlara ulaşmıştır. Ayrıca bu gelişimin ekseninde İstanbul'un işgali ile Ankara'ya gelen profesyonel gazetecilerinde girişimleri de birçok dergi ve gazete çıkartılması büyük önem taşımaktadır. Millî Mücadele'nin propagandasının yürütüldüğü basın faaliyetleriyle ulusal kurtuluş mücadelesi tüm dünyaya duyurulmuştur. Gazetelerin ekseriyeti kamuoyunun haberleşme konusundaki ihtiyacına cevap verirlerken, *Anadolu'da Kalem* ve *Anadolu'da Peyam* gibi gazeteler ise meselelere mizahi yönden yaklaşarak vatandaşların kültürel beklentilerine karşılık verebilmek adına faaliyet göstermişlerdir. Gazete ve dergi sayılarının artması ile ihtiyaca cevap veremez hale gelen Vilayet Matbaası'na ilaveten İstanbul, Konya, Afyon ve Eskişehir'den matbaalar getirtilmiştir. Bu çalışmalar sayesinde Ankara'da ileri düzeyde bir basın-yayın faaliyetinin geliştiği görülmektedir. Bu sayede Millî Mücadele'de basın, üzerine düşen görevi yaparak Anadolu'nun en ücra köşelerine kadar hükümetin sözcülüğünü yapmış, Kurtuluş Savaşı'nda hayati bir rol üstlenmiştir.

⁶¹ Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Adem Efe, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009, "Sebilürreşâd" maddesi.

⁶² Yeni Hayat, 18 Mart 1338/1922, No: 1.

Kaynaklar / References

Arşiv Kaynakları

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Cumhuriyet Arşivi (BCA)

Resmi Süreli Yayınlar

Ayın Tarihi Mecmuası

Ceride-i Resmîye

İktisat Vekaleti Mecmuası

Kavanin Mecmuası

Matbuat-ı Ecnebiye Hülasaları

Süreli Yayınlar

Anadolu Duygusu

Anadolu Terbiye Mecmuası

Anadolu Tıp Mecmuası

Anadolu'da Kalem

Anadolu'da Peyam-ı Sabah

Anavatan Mecmuası

Askeri Tıp Mecmuası

Bozkurt

Ev Hocası

Hâkimiyet-i Milliye

Köy Hocası

Mefkure

Milli Ordu

Öğüt Gazetesi

Selamet Gazetesi

Seyyare-i Yeni Dünya

Şarkın Sesi

Ticaret Gazetesi

Yeni Gün Gazetesi

Yeni Hayat

Araştırma Eserler

Atatürk, Gazi Mustafa Kemal. *Nutuk*. I, Haz. İsmail Arar-Uluğ İğdemir-Sami N. Özdemir. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2019.

Baykal, Hülya. *Türk Basın Tarihi 1831-1923*. İstanbul: Afa Matbaacılık, 1990.

- Coşar, Ömer Sami. *Millî Mücadele Basını*. İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1964.
- Güran, Ali Ergün, Der. *Kuvvay-i Seyyare'den Kuvvay-i Milliye'ye Yeni Dünya (Seçmeler)*. İstanbul: Katkı Yayınları, 1976.
- Özkaya, Yücel. *Millî Mücadele Basını (1919-1921)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 1989.
- Şapolyo, Enver Behnan. *Türk Gazeteciliği Tarihi Her Yönüyle Basın*. Ankara: Güven Matbaası, 1971.

Makaleler

- Aydın, Hakan. "Millî Mücadele'de Kemalist Anadolu'nun Mizah Organı: Anadolu'da Peyam-ı Sabah (1921-1922)". *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 22 (2009): 101-115.
- Başaran, Cem Hakan ve Nilüfer Poyraz Demirsoy. "Operatör Doktor Ömer Vasfi Aybar ve Ankara'da Yayımladığı Türk Hekimi Dergisi". *Osmanlı Bilim Araştırmaları Dergisi*. 21/1 (2020): 71-100.
- Başaran, Cem Hakan. "Anadolu Tıp Mecmuası". *Journal of Turkish Studies*. 55 (2021): 91-118.
- Başaran, Cem Hakan. "Bir Bibliyografyanın Hatalar Dizini yahut Helâk Edilen Ceride-i Tıbbiye-i Askeriye". *Müteferrika*. 2/56 (2019): 223-236.
- Bengi, Hilmi. "Tarihsel Süreç İçinde Anadolu Ajansı'nın Özgün Kurumsal Yapısı (1920-2011)". *Atatürk Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü (TİTE) Atatürk Yolu Dergisi*. 50 (2012): 299-341.
- Kaftar, Duygu Oylubaş. "Kadın Dergilerinde Öncü Bir Erkek Ahmet Edip ve Ev Hocası Dergisi". *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*. 6/4 (2017): 2436-2447.
- Kocabaşoğlu, Uygur. "Millî Mücadele'nin Sözcülerinden: Anadolu'da Yenigün". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. 36/1 (1981): 179-202.
- Kocaoğlu, Bünyamin. "Ayın Tarihi Mecmuası İndeksi". *ATAM Dergisi*. 18 (2002): 627-699.
- Önder, Mehmet. "Millî Mücadele'nin Gazetesi Hâkimiyet-i Milliye Nasıl Çıkarıldı". *ATAM Dergisi*. 7/20 (1991): 285-302.
- Özkaya, Yücel. "Millî Mücadele'de Anadolu Ajansı'nın Kuruluşu ve Faaliyetine Ait Bazı Belgeler". *ATAM Dergisi*. 1/2 (1985): 587-608.
- Varlık, M. Bülent. "Ankara Basın Tarihi Üzerine Bibliyografik Notlar (1871-1928)". *Kebikeç Dergisi*. 2 (2000): 149-158.

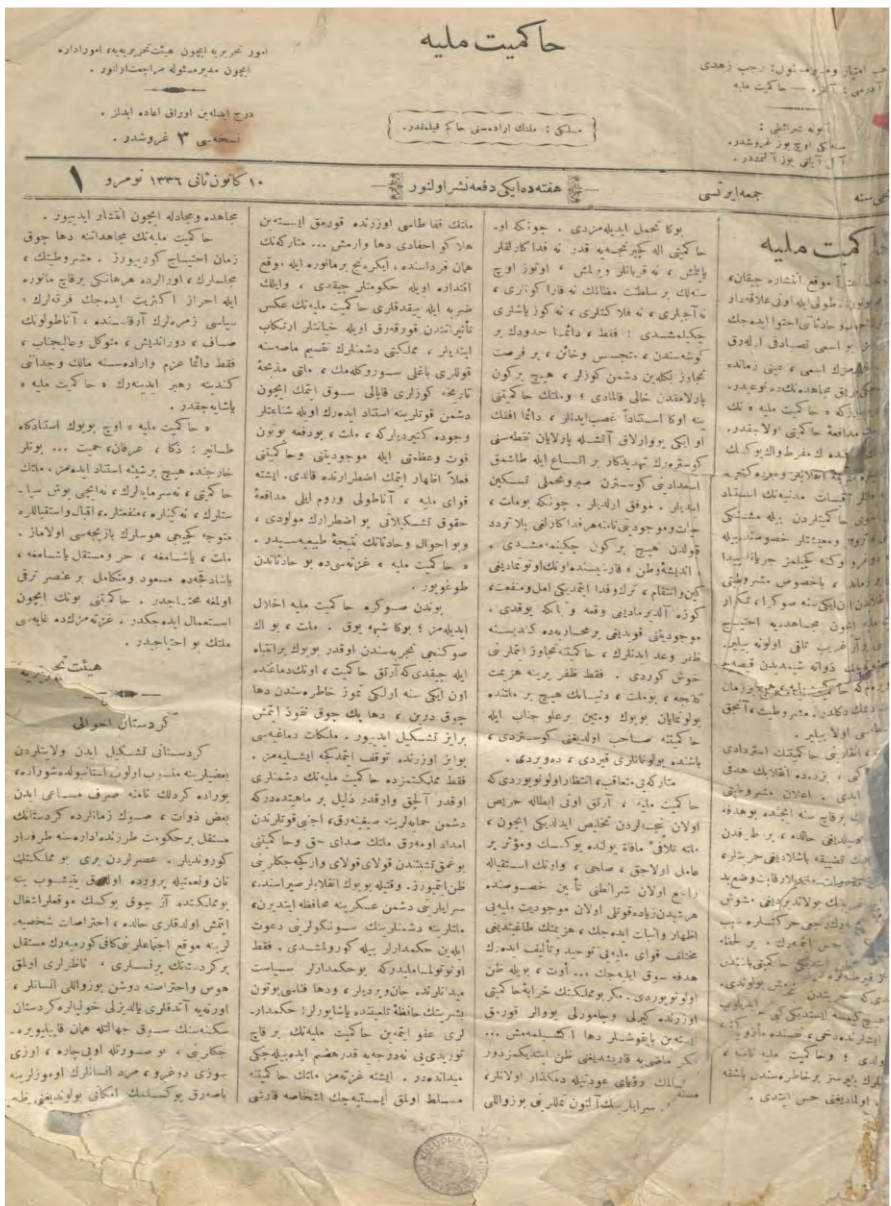
Tezler

- Demir, Ömer. "Öğüt". Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2007.
- Tuğluca, Murat. "Ankara: Vilayetin Resmi Gazetesi". Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2003.
- Uyanıker, Ahmet. "1921 Tarihli Köy Hocası Mecmuasının Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi". Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, 2010.

Ansiklopedi Maddesi

- Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. Adem Efe. 36 Cilt. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009.

EK 1. Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi'nin ilk sayısı

حاکمیت ملیه

اور تحریریه ایچون هیئت تحریریه اوراداره
ایچون مدیرمنوبله مرابطان اولور .
درج ایضابن اورتاق امانه ایدلر .
نسخه سی ۳ غروشدور .

ملکی : ملک ارادوسی حاکم قیلقدور .

هیئت تحریریه اولور .
آرمنی : حاکمیت ملیه
آرمنی : حاکمیت ملیه
آرمنی : حاکمیت ملیه
آرمنی : حاکمیت ملیه

جماهده و مجاهدله ایچون آنتدور ایذیرور .
حاکمیت ملیه ایچون آنتدور ایذیرور .
زمان استیضاح کوربورور . مشروطیتک
جماهدرک و اورارده هرمانکی برقاچ مانورده
ایله احراز اکثریت ایدمک قرقره لریک
سیاسی زمره لریک آرق سنده ، آناتولویک
صاف و دراندیش و متوک و عالیجناب و
فقط دایما عزم واردوسته مالک وجدانی
کننده رهبر ایدینه لریک و حاکمیت ملیه و
پاشایه جقدور .
حاکمیت ملیه و اوج بویوک استادکده
طاشیر : نکا ، عرفانه حبت ... بوتلر
خارجده هیچ بریتیه استاد ایدمک . ملک
حاکمیت ملیه و نسرمدلریک و نهایی بوش سیا
ستارک و نه کیزله ، منتقله و آقال و استیضاح
نتیجه کیچی هرمانکی باز چیمچی اولماز .
نات و پاشامنه ، حر دستلر پاشامنه ،
پاشاقده سمود و تکامل بر عضر ترق
اولمه عجزاجدر . حاکمیت ملیه ایچون
ملک بو احتیاجدر .

کرستان احوال
کرستانی تشکیل ایدن اولانلردن
بعضیله سرب اولور استایولده شوداده
پورده کردک نامنه صرف مساعی ایدن
بعضی ذوات و حورک زمانارده کرستانیک
منتقل برحکومت طرزنده ادره سطروردر
کوردنیلر . عسرلردن بری بو ملککی
نان و نمعلیه بروده اولدوق بیوشیبت
بو ملککی آرز چوق بو ملککی موقلمراتمال
ایتش اولدوقری سادده و احتیاجات شخصییه
لریه موقم اجتماعکی کافی کوردورک مستقل
پرکردن تک برنسلری ، نظائر اولوق
هوس و احتیاجات دوشن بوزواللی اسانلر
اورتمیه آندوقری بالدرلی خویالره کرستان
سکنه سنگ سدق جهالته جان قاپیورور .
جکری ، بو سوردورک اولوق چاره و اوزی
سوزی دوزور و صرد اسانلارک اوزوریزیه
بهدرک بو ملککی آنگانی بو لیدنی نله

ملک فطاطی اوزرنده قوروق ایستین
حاکمیت ملیه ایچون آنتدور ایذیرور .
خان فرادنده ، ایکریمج برمانوره ایله
اقتداره اوله حکومتلر جیددی ، وایک
ضربه ایله بیقدقاری حاکمیت ملیه عکس
تأثیراندن قوروق اوبله خیانتلر ارتکاب
ایتیار ، ملککی دشمنلرک تقسیم ماصمت
قوللری باغلی سوردو ملکک مانی مذبحه
تاریخ کوزلری قابل سروق ایتک ایچون
دشمن قوللریه استاد ایدمک اوبله شانتلر
وجوده کتیردیلرک ، ملت و بوقمه بوتون
قوت و عظمتی ایله موجودیتی و حاکمیتی
فما انظار ایتک استوارنده قادی ایسته
قوی ملیه و آناتولوق و روم ایل مدافعه
سحقو تشکیلاتی بو اسطارک مولودی ،
و باحوال و سعادتک نتیجه طبعیه سیدر .
حاکمیت ملیه و غرته سوده بو خاندان
طونبورور .
بوندن سورورک حاکمیت ملیه احوال
ایدیمز ؛ بوک شیه یوق . ملت و بوک
سوکنی غیرمستند اولدور بویوک براتیاه
ایله جیددی که آرق حاکمیت و اولکده ایدند
اون ایکی سنه اولکی تیزو خاطر مستند دها
چوق دوشن و دها ملک چوق قوز ایتش
براز تشکیل ایدیرور . ملکک دماغیسی
پوز اوزرنده توقف ایتدیکه ایسایمیز ،
فقط ملکک حاکمیت ملیه ملک دشمنلری
اوقدر ایتیق اوقدر دلیل بر ما یتمه دورک
دشمن جاهلریه سفینه یوقه اجنی قوللردن
امداد اولورق ملک صدای حق و حاکمیتی
بوغق تیتشدن قولای قولای وارکجه جکری
طن ایتبورور . وقتله بویوک انقلاب سراسنده
سرایلری دشمن عسکرینه عافله ایتدیرور
ماترینه دشمنلرک سونکولری دهوت
ایله بن حکمدارلر بیه کوروشیدی . فقط
اوتوسالمدورک بو حکمدارلر سیاست
میدانلردن جانور دینار و دها قلمی بوتون
بیشریک ساظمه تلیمده پاشاپورلر حکمدار
لری عفو ایتین حاکمیت ملیه ملک برقاچ
نوریدی نه روحیه قدرهضم ایدمیه چی
بداندور . ایسته غرته مملکت حاکمیت
مسائط اولوق ایستجه جک اشخاصه قازنی

بوک تحصیل ایدمیه مردی . جوآنکه اولد
حاکمیت ملیه کیچیک تحسینه قدر نه ندا کارتلر
پایش و نه قریالتر و یریش . اوتوز اوج
سهک برسلست . ملکک نه قازا کوزری و
تأجیلری و نه فلا کتلیری ، نه کوز پاشری
چکله شیدی ؛ فقط و دایما حدودک بر
کوشمندن ، تنجیس و عشان و بر فرصت
نجاوز کلکین دشمن کوزلر و هیچ بزکون
پارلامنتدن خالی قلمدی ، و ملک حاکمیتی
نه اوکا استیضاح عصبی ایدلر و دایما افک
او ایکی بوزواللی آتشله پارلایان تمطسی
کوشمکله کتیردیلرک بر الساع ایله طاشدی
اسمدادی کوشتمن صبر و تحمل تشکیک
ایتیار . موقم اولدیلر . چونکه بولمت ،
جان و موجودیتی نامنه هراندی کازنی بلاتردد
قولدن هیچ بر کون چکینه مشدی .
ایدیته وطن و قازینه ملک اوکوتو عافلی
کون و انتقام و ترک و فدا ایتدیر امل و منفعت
کوزله ایدیرمادی وقه و آک یوقدی ،
موجودیتی قوللری بر محساریده کدیمسه
ظفر و عدل ایدلرک ، حاکمیتک نجاوز ایتلری
خوش کوردی . فقط ظفر برینه هر زیمت
تذبحه و بولمت و ذریاسک هیچ بر ماتمه
بولونغان بویوک و متین برعلو جانب ایله
حاکمیت صاحب اولدیغی کوشمندی ،
پاشنده بولونانلری قوردی و دوریدم .

منارکی ، متاعیه انتدار اولونویوردی که
حاکمیت ملیه ، آرق اولی اطلاله حرص
اولان چیلردن تخلیس ایدلری ایچون ،
ایته تلافی مافه اولدور بوکسک و مؤثر بر
عامل اولاق و صلی و وادک استقباله
راجع اولان شرائطی تأین خصوصنده
هر شین زاده قول اولان موجودیت ایلی
اطهار و آیات ایدمک و هر ملکک طاشمندی
مختلف قوی ایلی توجید و تألیف ایدمک
هدفه سوق ایلمک ، آوت و بوله طن
اولونویوردی . هر بولکلک خرابک حاکمیتی
اوزرنده کتیل و جامورلی بوزوالی قوروق
ایتمن یاغوشلر دها ایتکله شیش ...
هر ماضیه قازیدیغی طن ایتدیکمزدور
ملک و قوی عودتیه دمکدار اولانلر
سرایلرک آتون تلماری بوزواللی

جمهر برسی
هفته ده ایکی دفعه نشر اولور

حاکمیت ملیه
حاکمیت ملیه ایچون آنتدور ایذیرور .
ملک فطاطی اوزرنده قوروق ایستین
حاکمیت ملیه ایچون آنتدور ایذیرور .
خان فرادنده ، ایکریمج برمانوره ایله
اقتداره اوله حکومتلر جیددی ، وایک
ضربه ایله بیقدقاری حاکمیت ملیه عکس
تأثیراندن قوروق اوبله خیانتلر ارتکاب
ایتیار ، ملککی دشمنلرک تقسیم ماصمت
قوللری باغلی سوردو ملکک مانی مذبحه
تاریخ کوزلری قابل سروق ایتک ایچون
دشمن قوللریه استاد ایدمک اوبله شانتلر
وجوده کتیردیلرک ، ملت و بوقمه بوتون
قوت و عظمتی ایله موجودیتی و حاکمیتی
فما انظار ایتک استوارنده قادی ایسته
قوی ملیه و آناتولوق و روم ایل مدافعه
سحقو تشکیلاتی بو اسطارک مولودی ،
و باحوال و سعادتک نتیجه طبعیه سیدر .
حاکمیت ملیه و غرته سوده بو خاندان
طونبورور .
بوندن سورورک حاکمیت ملیه احوال
ایدیمز ؛ بوک شیه یوق . ملت و بوک
سوکنی غیرمستند اولدور بویوک براتیاه
ایله جیددی که آرق حاکمیت و اولکده ایدند
اون ایکی سنه اولکی تیزو خاطر مستند دها
چوق دوشن و دها ملک چوق قوز ایتش
براز تشکیل ایدیرور . ملکک دماغیسی
پوز اوزرنده توقف ایتدیکه ایسایمیز ،
فقط ملکک حاکمیت ملیه ملک دشمنلری
اوقدر ایتیق اوقدر دلیل بر ما یتمه دورک
دشمن جاهلریه سفینه یوقه اجنی قوللردن
امداد اولورق ملک صدای حق و حاکمیتی
بوغق تیتشدن قولای قولای وارکجه جکری
طن ایتبورور . وقتله بویوک انقلاب سراسنده
سرایلری دشمن عسکرینه عافله ایتدیرور
ماترینه دشمنلرک سونکولری دهوت
ایله بن حکمدارلر بیه کوروشیدی . فقط
اوتوسالمدورک بو حکمدارلر سیاست
میدانلردن جانور دینار و دها قلمی بوتون
بیشریک ساظمه تلیمده پاشاپورلر حکمدار
لری عفو ایتین حاکمیت ملیه ملک برقاچ
نوریدی نه روحیه قدرهضم ایدمیه چی
بداندور . ایسته غرته مملکت حاکمیت
مسائط اولوق ایستجه جک اشخاصه قازنی

EK 2. Anadolu'da Kalem Gazetesi'nde yer alan Mustafa Kemal Paşa'nın karikatürü

Yazar Hakkında / About Author

Dr. Sinan DEMİRAG |

demiragsinan[at]gmail.com | ORCID: 0000-0001-7837-9987

Sinan Demirağ 27.05.1989 tarihinde Eyüpsultan'da dünyaya gelmiştir. İlköğretimini Eyüpsultan Serdar Aksun ilköğretim okulunda tamamlamıştır. Lise öğrenimini Alibeyköy Lisesi'nde tamamlayan Demirağ, lisans eğitimini Dumlupınar Üniversitesi Tarih bölümünde tamamlamıştır. Sakarya Üniversitesi'nde "Lozan Konferansı'nda Azınlıklar(ekalliyetler) Meselesinin Türk Kamuoyuna Yansımaları" isimli Yüksek Lisans tezi ile mezun olmuştur. Aynı üniversitede "İmzalanma Süreci ve Tartışmalarıyla Sevr Antlaşması " isimli tez ile doktorasını tamamlamıştır. Özel bir eğitim kurumunda yöneticilik yapan Demirağ, evli ve bir çocuk sahibidir.

Dr. Sinan DEMİRAG |

demiragsinan[at]gmail.com | ORCID: 0000-0001-7837-9987

Sinan Demirağ was born on 27.05.1989 in Eyüpsultan. He completed his primary education at Eyüpsultan Serdar Aksun Primary School. After completing his high school education at Alibeyköy High School, Demirağ completed his bachelor's degree in History at Dumlupınar University. He graduated from Sakarya University with his master's thesis titled "The Reflections of the Issue of Minorities in the Lausanne Conference on Turkish Public Opinion". He completed his doctorate at the same university with a thesis titled "The Treaty of Sèvres with its Signing Process and Discussions". Demirağ, who works as a manager in a private educational institution, is married and has one child.